

mindezeig tartózkodott az abessziniai kérdés tárgyalásától. Amikor kell, bizonyára megszólal. Hogy ez a kell, mikor áll be, azt nem maga a Vatikán dönti el. Az a nyugati hatalmak politikájától függ. Ami viszont ezt illeti, bizonyára nem kevés nehézséget okoz a Vatikán számára, hogy Franciaország, amely ismét „az egyház legidősebb leánya“ a Duce haditerveit támogatja. Viszont Franciaország ez aktív részvétele a kérdésben a közvetítés esetleges lehetőségét jelenti. Franciaország, mint ellensúly Olaszországgal szemben a Vatikán diplomáciája számára nagyon előnyös! Ha sikerül Franciaország segítségével Olaszország számára előnyös megegyezést teremteni az abessziniai kérdésben, azután Franciaország és Olaszország érdekeit a Duna kérdésben úgy összeegyeztetni, hogy mindketten támogassák egy független Habsburg-monarchia talpraállítását, akkor elérnék azt, amit a Vatikán külpolitikája ebben a pillanatban a célok céljának tart. Ha viszont mindez nem sikerül, s Mussolini belemegy az abessziniai kalandba, akkor a rizikó határtalan. A Duce játéka a háborúval, mely egészen a presztizsre épül, az itáliai belső hatalmi helyzetet s az azzal szorosán összenőtt Vatikán helyzetét a legkomolyabb veszélybe sodorhatja.

S Z E M L E

LIRIKUSOK SZLOVENSZKÓN

A szlovenszkói magyar irodalmat sokáig kizárólag a lira jelentette. (Az első regény 1924-ben jelent meg!) A kezdet szép volt s sokatigérő. Volt egyszer egy *Mécs László*, egy *Győry Dezső*, egy *Földes Sándor*. Ma mindez: Legenda, emlék, másult jelentkezés. Mécs László ma Gömbös Gyulának ajánlja verseit, Győry Dezső ujjarcú magyarsága seszinűvé, helybentopogássá szürkült, Földes Sándor forradalmi tömegszuggesztációja a magányossá csömörött ember költészetévé „mélyült“. A fiatal publicisztikai nemzedék — az adottságokból kiindulva — a valóságfeltárásban ismerte fel korfeladatát. A szociális felelősségtől megszállott faluvándoroknak a szociográfia jelentette az önkifejezést. Ez a munka lassan egy szociális realizmust tudatosított, melynek adekvát, teljes kifejezése a szlovenszkói lírában mindmáig hiányzik.

Hol áll ma a szlovenszkói magyar lira? Mi váltotta fel a Mécs-Győry-Földes-Forbáth fejezeteket? Mi a mondanivalója, mit mutat, mit árul el? Kifejezi-e az itteni valóságot? Ezekre a kérdésekre akkor felelhetünk, ha az utóbbi időben megjelent, tehát a véletlenül egymásmellékerült verseskönyveket fogjuk össze próbára. Kezdjük a sort *Erdőházy* Hugóval, a fiatal nemzedék legtermékenyebb költőjével. Első jelentkezése az élet nyomorultjainak papirosra szinezett mellreölelése volt. A javithatatlan költő, aki szét akarná magát szedni, hogy mindenkié lehessen, de aki ép' azért nem jut el egyetlen egy pozitív kenyérigéig sem. Mostani negyedik kötete (*Életkének életről*) a fiatalos mindentakarás semmitnyújtásával minden fejlődés nélkül társul az elsőkhöz. Hogy Életkének Erdőházy mit mesélt az életről, azt nem lehet lefordítani. Ebben a könyvben élet egyáltalán nincs. Itt a sorok maguk alá temetnek mindent: szavak gyulnak fel, hogy pernyévé feketedjenek. Erdőházy unikum: a szocializmus és kapitalizmus dolgait szerelmén át érzékelteti, szocializmus és szerelem nála egyékeverődnek: lirává, verssé.

*Fekete hajaddal integetek
fekete nyomor felé
vigasznak
hangoddal simogatom nagyon
megvert lelkét békétleneknek . . .
Testvér,
keress magadnak Életkét,
hajával legyezd el
kinzó gondolatait életednek.*

Micsoda kétségbeejtő édes naivitás! Micsoda lehetetlen helyzet, micsoda szimptoma: a szlovenszkói költő a munkanélküliség, a nyomor leküzdésére a szerelmet szabadalmaztatja, mint megváltó gyógyszert!

Boldog ember, boldog költő! És boldog költő mindenki, aki irreális ponton állva kacérkodik a valósággal. Ilyen boldog ember a szlovenszkói Prohászok házi költője: *Kossányi József* is. Ezek a fiatal katolikusok adottságokból kiinduló forradalmároknak, szocialistáknak hiszik magukat. Kossányi költészete cáfolata minden ilyen beképzelésnek. Ez az ember mint költő is gyanús, mert aki fiatalon szakált ragaszt az arcára — „Az elhivatottak életét futom” — az előre bejelenti a frázisokat. Kossányi a költői rangot sem éri el: költészete egy pillanatra sem állít meg. Nem melegít, nem döbönt, nem ráz meg. Nincs fluiduma, mert nincs való élménye:

*Szeretett engem az Isten
s egy titkos őszi éjjelen
kinyitotta előttem
mind a titkok kamráit
s a végtelen álmok kupolája
egyre csak ring felettem.*

Költő így nem beszél! Kossányi lehet vallásos ember, de aki Istentől csak ennyit tud mondani, annak költészete nem lehet közvetíthető élmény. Papirosirodalom ez, mely még a hívőhöz sem találja meg az utat. Hiába írja Mécs László, hogy Ady Istenes verseiben „csak sportolt Istennel”, az ilyen Kossányi versek sohasem fogják tudni Ady Istennel perlekedő hangját feledtetni! Ez a költészet hiába fujja az istenesek toborzóját: a világ bajain a frázisok nem segítenek, elpuffognak:

*Istenesek seregébe
álljatok be Testvérek!
Gondok többé nem kínoznak
éltek, mint a vándor madár.
Béke csönd lesz körülöttünk
csak muzsika szól, édes, titkos.*

De a Prohászok korharcosok is és ez a harc kötelez. Kötelez annyira, hogy nagy forradalmi terveiket be is merik jelenteni jóváhagyás végett — az apáknak!

*Avás itt minden, korhadó és bomlott
itt mi megfulladnánk.
Igazság a dalunk, erőnk szép imádság
rég kimult álmoknak örökre tünését,
hát ne sajnáljátok, ne is sirassátok,
itt mi megfulladnánk . . .
Áldjatok meg minket, nagy munkába fogtunk,
világ új házának
mély fundamentumát rakjuk, rakosgatjuk,
nagy útra indulunk, régi háztól messze,
áldjatok meg minket.*

Forradalom a gyerekszobában, forradalom négy fal között! A valóság bűneit meglátni nem érdem, de a valóságot megváltoztatni —

harckötelezettség és vállalás. A kotholikus akció csak a bűnfelismerésig jut el, a változtatást a harci sikről már lesimogatja az apelláta, a szivhezsólás a testvérszólam frázisaihoz. Ezt a tipikusan kotholikus „forradalmi” módszert Kossányi versei is példázzák. A kapitalizmus: a felismert rossz és a bűn. A változtatás módszere azonban a szivre apellálás, segítségkönyörgés — a Kapitalizmus felé:

*Testvérek jaj! nem tudom én,
meghalljátok-e mit üzen
sok éhes gyermek szomorú öre!?
Üzenek mégis és palackom dobom
a nyomor zúgó tengerére:
akik éltek még ember-testvérek
a jólét másik bodog partján
segítsetek, mert elveszünk!*

A háború és a béke kérdését Kossányi angyali egyszerűséggel intézi el. Csak ki kell ejteni a varázsigt: „Dicsértessék a Jézus Krisztus“:

*Halljátok golfozó diplomaták,
kik ott álltok a búzamezők előtt,
mint fekete torlasz, halljátok?!
Öltözzetek az Igazság és a Jóság ruháiba,
hogy békét teremjenek mind a népek mezőin
— Dicsértessék a Jézus Krisztus.*

A Kossányiak azonban nem mindig beszélnek ilyen szűzfehéren, van ezeknek a prohásztkásoknak érzékük a realitások iránt is. Ha egy részjelentkezésre vethetik magukat: teljes erővel rohamoznak, hogy csak ez a részjelentkezés álljon teljes világitásban és így elhitethessék: ez a részjelentkezés lehet az oka mindennek. Van Kossányinak egy verse (A gyökéren tetvek tanyáznak), mely kivételesen reális színekkel festi a fa'u bajját. Kiméletlenül hántja le az illuziókat, hogy a végén, mint egyetlen bűneredőt és veszélyt — az egyikét átkozhassa. Hatásos, de olcsó leegyszerűsítés. Végzetes oldalkanyarodás a tényhamisítás felé — a realizmus valóságálcában. De ennek a se ize, se zamata, se igazsága Kossányi-költészetnek mégis van egy pozitív haszna: a prohásztkás fiatalok egyoldalú realizmusának és hamis következtetésének negativuma a korkép felvetésénél sürgetően követeli a marxista okvizsgálat szükségességét. Az ilyen negativumok bizonyítják a legjobban a marxista tényvizsgálat nélkülözhetetlenségét. Marxista szemlélet nélkül a korköltészet fel tud ugyan mutatni valóságjegyeket, de ezeket közös nevezőre hozni, változtatható, megváltható adottsággá erősíteni nem tudja, nem bírja, nem akarja.

A ruszinszkói Sáfáry László valóságot simogat: egy egész föld-darab táj- és ember-levegőjét lélegzi fel verseibe (Verhovina). Ebből a költészetből aztán olyan leheletszerű finomsággal és mégis markolható egyszerűséggel párázik a valóság szépsége, hogy szinte hinnünk és hirdetniünk kell egy költő érkezését. De a cím: Verhovina. Táj, ahol emberek éheznek. És aki látta, annak a szeméből a nyomor valósága kismarta a tájélményt. Sáfáry a tájélményt szociális élménnyé fokozza. A valóság pozitív idillé szépül és egy szépségpontba sűrűsödik:

*A tanyán árverés volt,
adóba vittek butort, búzát, igáslovat.
Egész délelőtt folyt a vásár,
délre már az eszelős öregasszony is sirva fakadt.
A Jancsi gyerek nem látott ezekből semmit,
hajnalban a fűre vitte az egyetlen csikót.
Most eszi kis szalonnáját
csattognak tízéves fogai.*

*A csikó is csak másodfű még,
a derékig érő fűben vígan szalad,
nem tud semmit a szomorúságról,
s a homlokán fehér csillag ragyog.*

A komor kép: az árverés, a nyomor, az eszelős asszony, az adottság: mindössze négy sor. A többi: fű, egészség, csikó, szalonnacsámcsogás — egyre ellentétesebb, egyre felszabadultabb és felszabadítóbb rohanás egy mindent eluraló költői fixpont felé: a csikó homlokán fehér csillag ragyog. Minden ezért van, Ez a fehér csillag mindent magába nyel és a komor tájban csak ennek van élete, ez beszél, uralkodik, mint szépségvalóság.

A tájélmény primérsége a verhovinai nyomorvalóságból olyan leheletszerű finomságokat csal elő, hogy ez — tisztaságában — felér az öklös lázadással és szuronyokat tördel:

*A fű gyengén kétfelé csapzott,
rejtett ösvény húzódik itt.
Szomjas özek vonulnak rajta reggelenként,
minden kis zajra felfigyelnek,
lábuk futásra készen remeg.
Csendben hintázzatok fák koronái,
csendesej, zúgó patak!
Üzött ember szalad most erre,
üzött ember bujik meg köztetek!
Védd meg őt szilaj vihar,
villám most arra támadj,
ahol az estben felvillan a szurony!
Tápláljátok őt, vad gyümölcsfák,
az igazság köztetek bujdosik!*

A verhovinai lázadó, nyomorult senki mindenkinél tisztábbkezü, tisztalelkű védőt kapott: költőt! Ez a vers, ez a simogató ölelés, ez az óvás a maga világgápárázó igazságtudatában — él és hat, de amikor Sáfáry harci toborzót invocál, akkor csak a vers él, dohog és ful el. Sáfáry legtöbb versében a Verhovina van a költészetért. Az elhatározó és fontos a következő lépés: lesz-e Sáfáry költészete igazán a Verhovináért, egészen és pozitívabb kötöttségben a nincstelenekért? Van Sáfárynak egy verse, mely egyszerű természetességgel érzi fel szociális adottságát:

*én diák vagyok,
de tőlem az egyetem száz pengőnél is messzebbre van.
Mindennap közelebb jössz hozzám
és én óránként feléd megyek.
Egyemáshoz érett a mi sorsunk,
egymáshoz hajolt a mi sorsunk
sötét esztendőik súlya alatt.*

Itt pontosan ki van jelölve a valóságadottság útja, melyet kikerülni, elsimogatni többé nem lehet. Ha Sáfáry erről az útról letér, akkor hasonulni fog magyarországi rokonaihoz, a Simon Andorokhoz és mi kénytelenek leszünk őt is továbblapozni.

Előljáróban leszögeztük: a Sz'ovenszón tudatosított szociális realizmusnak máig sincs költészeti vetülete. Egyetlen egy kivétel mégis volt: Morvay Gyula. Volt? Minden elhangzott és elhangzó Morvay-megnyilatkozás önmaga alkotta mértéke: második verseskötete (*Magamig ért a sor*). Ezekben a Morvay versekben döbhentő valósággá, tovább tudatosítható tisztuk vállalássá dokumentálódott a zsellérsors:

*Magamig ért a sor, bennem már felszállt a szó
és most új kapitólát írok apáim-járta széles tallókra ...*

*Elég volt: évszázadok dohát, kinját nyalábolom össze,
gyertek hajnali gyaloglók, sor végéről kurjántlak munkába,
minden, minden zsellérhalottat uccákra teregetjük jászós koporsóba,
mert jászós volt az élet is, most fizetni!
Nagy komenciót, elmaradt jussot ütünk ki urak belöletek!
Magamig ért a sor. De itt már felkészedik a bér!
Pénzes jólakottak!
Mindenért,
Mindenért fizetni!*

E justkövetelő tudatossága által lesz Morvay a földemberek kot-tája (versei Sz'ovenszkón: szavalókórusok), éhesek és nincstelenek szá-va és ereje. Rezignáció itt már nem kísért, mint első kötetében. A „Ki segít” kérdésre parancsolón adja a feletet:

*... vége bennetek a tegnapi embernek. Meghalt.
Veletek van a piszkot takarító új ember.
Csak ez segít.
Csak ez lát tisztán. Ez harcol.
Mert tudjátok, hogy szépszóval nem pusztul
asztalról, ágy alól a kosz, mert akkor már régen,
régen elpusztult volna.
Szegény paraszt, szegény sors:
A szegénység öl.
Mindenhol.
Mindenhol ki kell kászolódni ebből a piszokból.
Szép szóval? Segítséggel? Ki segít, ha
a ti összekovácsolódotok nem segít?
Csak ez segít!
Besudított közétek a nyomor,
asztalon, ágy alatt elli a piszkot unokáitoknak.
Öljétek meg!
fel!*

Ha ezt a kötetet: ezt a valóságot, ezt a meglátást, a szintén csal-
lókői Kossányi himnuszai mellé tesszük, akkor a papíros rögtön elég
és marad a valóság: a zsellér szava: Morvay! Most kiadott kötetében
(*Új holnap felé*) ez a pozitív kollektivitás már a költő versügyévé szé-
pült. Szelidült valóság atmoszférája kristályosít itt nagyvonalu idillt,
amikor a költő hangja hangoskodik tulerősen, hogy ezzel is jelezze:
légüres térbe érkezünk.

*Egyszerű a beszédem, amilyen a mindennap.
Megölelem a kőműves szívét, felemelem fák és emberek alázatát,
mert már majdnem földet veri lehorgasztottságuk.*

Ki nem gondol itt Kassákra és arra, hogy Morvay micsoda felfigyel-
tető és bujtogató valóságadottság volt. És most mégis összecsendülnek?
Az „Új holnap felé” — Morvay Tisztaság könyve. Csak a pozitív kö-
töttségéből kihullva, csak a céltisztaságot feledve lehet felszabadultan
,új holnap“ elé dalolni. A pozitív céljelölés, a reális konturok helyét és
szerepét újra átvette az irreális „valami“ és Morvay, aki tiszta józan-
sággal és hevülettel vállalta és dokumentálta a szociális hogyan és miér-
tet, ma újra a jöjjön akármí, de jöjjön — felelőtlenségével hívja a
holnapot:

*Új élet kell ide!
És akárki az és akármí az,
csak hozza ezt az új életet,
kézfogással, öleléssel várom.*

A cél ködbe vezetett, messze van: valami új holnap. Közben állatok
vannak, fák és emberek és a költő mindené és mindenkié. Morvay,
aki zsellérek céltisztasága volt, ma a fák és emberek, a föld és állatok

bukolikus közösségét énekli. A forradalmárból pogány lett: mindenbeszerelmesedés. Menekülés ez vagy törvényes folyamat? A versüggé-szépülés lehet törvényes folyamat, ha a költő nem ismerte, nem vállalta a korszerű szociális célkitűzést, de Morvayt ez a céltisztaság már megragadta és Morvay ezt kollektív erőtényezővé is tudta kristályosítani. Amikor tehát most elejti és elsimogatja, akkor ez menekülés. Menekülés, mert Morvay már megírta a „Magamig-ért a sor“ tiszta célú, félre nem magyarázható szociális verseit. Ezzel a mértékkal, ezzel a szociális pluszszal a kezünkben ahhoz a Morvayhoz kell fellebbeznünk, aki fogadalmass tudatossággal vállalta küldetését.

*semmi ellágyulás és semmi hullás!
Biztos és kegyetlen kitartással a vonal mentén,
mint két ökör szánt halálhollók közepette is.*

*...
És ameddig pusztító esőbe nem mosódik el örökre-halón
ez a paraszti fekete faj, sehová nem tágitok!*

A szlovenszkói adottság, a költő vállalt szociális beállítottsága Sáfárynál csakugy, mint Morvaynál versüggé szépült: a Verhovina van a költészetért és nem megfordítva, a zsellérsorsból is ma már inkább Morvay profitál. Korjelenség ez: az intellektuel és elől az élen a költő, újra búvkört vont maga köré, távolságot szakít, kamatot élvez, magaslatti pontokat keres, szigetre vonul: a költészetből túlregett gyümölcs lett, de munkások, zsellérek — nekik idegen, izetlen anyagba harapnak. Szép volt, nagy és lelkesítő a munkásság emberiségügye: ezt meglátni és láttatni, ezt felismerni és életfeladattá hirdetni mindennél nagyobb eredmény volt. Aki ebben a kor- és emberformálásban szót kért, új ember lett maga is. Legyőzhetetlennek hitt közösség kovácsolódott itt egybe, a cél közelségét érezte és vágyta mindenki. Itt hittel lehetett dacolni, erővel dacolni, itt a költészet — tett lett, a vállalás továbbhullámozott és tömegeket erősített. Ma az intellektuel a munkásság emberiségügyét már nem vállalja ugyanolyan hévvel, mint azelőtt. A koncentrációs táborok ténylidérce ráfeküdt a költők hangjára, itt-ott még finom rezdüléseket csal elő, de a szocializmus ügyének tiszta és nyílt vállalása már nem csap ki a sorokból. A nagy élmény — a munkásság emberiségügyének a felismerése — a mélyből még tarajos hullámokat vet a felszínre, a reális látás sem tűnt el egészen, de a hullámok tetején csak valóságjegyek uszkálnak. A költészet ma már nem a Verhovináért van elsősorban. (Még egy közlemény).

Fábry Zoltán

CERVANTES. Marx és Engels kedvelték Cervantest. Nem a romantikus lázadót üdvözölték Don Quijotteban, mint ahogy Byron tette, nem is a jövődő előfutárát vagy a valóság legyőzésén hiába fáradó idealistát, mint Heine vagy Hugo. Sem Marx, sem Engels nem adtak sehol elemzést Don Quijotteról, Engels egy megjegyzéséből azonban kitűnik, hogy két társadalom összeütközésének a kifejezését, egy átmeneti kor remekművét látta benne. Valóban, Don Quijotte a hanyatló hűbériség eposza. Cervantes korában kezdi a kereskedelmi tőke megbontani a régi gazdasági-társadalmi rendet. Anglia és Spanyolország a gyarmati piacokon a tengerek uralmán, a világegemónián tűznek össze. Ebben az emlékezetes harcban Anglia győz, a „legyőzhetetlen Armada“ szétverésével (1588).

Cervantes a kismességből származik, egy tönkrement ősi családból. Szülei, noha nem volt vagyonuk, jó nevelésben részesítették, már fiatalon azonban kénytelen saját maga eltartani magát. Hadi pályára lép s a törökök elleni lepantói ütközetben megsebesül. Olaszországban utazgat, visszafelé kegyetlen kalózok kezébe kerül. Tömlöcbevetve, megáncolva